

**Wäkiluwun wähentämisen
profeetta Knut Wicksell.
Jaakko Mäntyranta. Sivu 5.**

Wäkiluwnun vähentämisen profeetta Knut Wicksell Suomessa - väestönkasvukeskustelua vuodelta 1890

Jaakko Mäntyranta

Liialliseen väestönkasvuun liittyvistä riskeistä varoittelemisen ei ole koskaan ollut suosittua puuhaa. 2000-luvun taitteen Suomessa väestönkasvukeskustelu on koostunut lähinnä aina parin vuoden välein lehdistössä esiin nousevista sensaatiohakuista Pentti Linkolan haastatteluista. Näissäkin tapauksissa keskustelu on pyörinyt yleensä pikemmin Linkolan persoonan ympärillä sekä joissakuissa lillukanvarsissa ja asiayhteydestään irrotetuissa kohelau-sunnoissa. Pientä lohtua voi kuitenkin saada siitä, ettei aiheen käsittely ollut kovin paljon laadukkaampaa runsas vuosisata aikaisemmin-kaan.

Kun lokakuussa vuonna 1890 ruotsalainen uusmalthusilainen taloustieteilijä ja filosofi- nensiaatti Knut Wicksell (1851 – 1926) vieraili Helsingissä luennollaan Euroopan liiallisesta väestönkasvusta ja menettelmistä sen ehkäisemiseksi, oli skandaali valmis. Suomessa elettiin 1800-luvun lopulla yhtä sen historian voimakkaimmista väestönkasvun kausista, ja muutaman viikon ajan suomalaisessa sanomalehdistössä puitiin Wicksellin innoittamana hämmästyttävän aktiivisesti väestönkasvukysymystä.

Selibaatti vai prostituutio

Lokakuussa vuonna 1890 saapui kotimaassaan paljon porua herättänyt radikaali ruotsalainen taloustieteilijä, vapaa- ajattelija ja sananvapausmies Knut Wicksell Suomeen. Wicksellin oli määrä pitää Suomessa kolme esitelmää Euroopan väestönkasvusta ja työväenkasvuksesta. Vielä neljä vuotta aikaisemmin oli *Uusi Suometar* julistanut Wicksellin aikansa ”oivallimmaksi” ruotsalaiseksi puhujaksi, jonka ”aiwan vapaa ja ehytuohtoinen, mutta samalla erittäin selvä, yksinkertainen, suora esittelynsä vaikuttaa mahtavasti kuulijoihin”. Nyt porvarilliset lehdet kuitenkin julistivat Wicksellin kilpaa saastaisuuden ja riet- tauden apostoliksi.

Wicksell oli pohtinut väestökysymyksiä ainakin vuo- desta 1880 lähtien, jolloin hän oli julkaissut alkoholismia ja perhe-elämää käsitelleen kir- jansen. Muun muassa George Drysdalen, John Stuart Mil- lin, August Strindbergin ja

Aikansa valtavirrasta poiketen Wicksell järkeili työväestön huonojen olojen ja köyhyyden perimmäiseksi syynksi liiallisen väestönkasvun.

Henrik Ibsenin innoittamana Wicksell oli tutustunut utilitarismiin sekä uusmalthusilaisuuteen.

Työväestön kurjat olot olivat ajan julkisessa keskustelussa paljon esillä. Aikansa valtavirrasta poiketen järkeili Wicksell työväestön huonojen olojen ja köyhyyden perimmäiseksi syynksi liiallisen väestönkasvun. Köyhyydestä puolestaan kumpusivat rikollisuus, alkoholismi ja muut pahet. Mainittujen ongelmien ratkaiseminen ei Wicksellin mukaan ollut mahdollista, ellei myös väestönkasvuun puuttuttaisi. Nimenomaan erimielisyys väestönkasvun roolista viilensi Wicksellin ja sosialistien välejä.

Ennen kaikkea Knut Wicksell peräänkuulutti täydellistä remonttia ajatuksen kristillisestä avioliitosta. Nuorten sukupolvien hän katsoi muutoin joutuvan tilanteeseen, jossa ehdotti ajatuksen välttämiseksi tuli valita kahden pahan – selibaatin tai prostituution – välillä. Ratkaisuksi Wicksell ehdotti ehkäisymenetelmien ja jopa abortin käyttöönottoa. Tässä suhteessa Wicksell Drysdalen ja muut uusmalthusilaiset taloustieteilijät erosivat Thomas Robert Malthusista, sillä Malthus itse oli suosittelut ratkaisuksi väestönkasvuun avioliitosta pidättäytymistä.

”Suu kiinni, hra Wicksell!”

Wicksellin ensimmäistä esitelmää saapui kuulemaan 300–400 ihmistä. *Savo*-lehden reportaasin mukaan suurin osa kuulijoista oli miehiä,

sillä ”naiset olivat protesteeranneet ja pysyivät kotona”. Lehden mukaan luento ei kuitenkaan antanut aihetta niille vaatimuksille, joita oli esiintynyt esimerkiksi *Finland*-lehdessä jo ennen Wicksellin esitelmää ja joiden mukaan Wicksellin esiintyminen olisi kiellettävä. Esitelmä ”sisälsi waan tietoja wäkiluwnun suuresta lisääntymisestä Euroopassa. Ja jos wäki samassa suhteessa lisääntyy kuin näinä wiime aikoina, ei kohta parin sadan päästä mahdu enää ihmiset asumaan tämän maanpiirin päällä.”

Waasan Lehdessä mukaan Wicksell kuitenkin kävi väestönkasvunvastaisilla puheillaan etupäässä sotaa kristinoppia ja avioliittoa vastaan puolustaan siten ”eläimellistä” väestönkasvunvastaisuutta. Kristilliset ja konservatiiviset tahot olivat vastustaneet Wicksellin ajatuksia Ruotsissa jyrkästi, joten vastaavanlaisen vastalauseyö- pyn nousu myös Suomessa ei liene tullut yllätyksenä.

Torstaille suunniteltu Wicksellin toinen esitelmä kiellettiin kenraalikuvernööri Fjodor Logginovitš Heidenin määräyksellä. Asiana vaikutti kirkollistoi- munnan päälliköltä tullut kirje, jossa tämä selitti Wicksellin esitelmää vaaralliseksi. Luennon tilalle pyrittiin järjestämään vapaamuotoisempi keskustelutilaisuus kutsuylei- sölle, mutta tämäkin tilaisuus hajoitettiin. Kokouksen estä- neen poliisimestarin mukaan muut kyllä saivat puhua mitä tahtoivat, ja Wicksellin sai ”juoda teetä, mutta hän ei saa

pitää mitään puheita, mitään esitelmää”. Kenraalikuvernöörin kieltö koski myös Turkuun suunniteltua kolmatta esitel- mää, ja lyhyen protestoinnin jälkeen Wicksell palasi Ruot- siin. ”Kiittämätön maa oli siis Suomi wäkiluwnun vähentä- misen profeetalle!”, todettiin pian *Rauman Lehdessä*.

Eniten keskustelua Wick- sellin tapaus herätti sanan- vapaudesta ja sensuurista. Osassa porvarillista lehdistöä Wicksellin esitelmien kieltä- minen hyväksyttiin, kun taas liberaali lehdistö tyrmäsi sa- nanvapauden rajoittamisesta. Eriyksen vahvasti Wickselli- nin puolelle asettui *Päivälehti*. ”Hämmästyästä ja mielipahaa ei ole woinut olla herättämättä se odottamaton huomio, joka kiellon kautta on näkywiin tullut, että nim. puhewapaus Suomessa riippuu tykkäänään maan hallintowallan tahdosta ja että se woidaan milloin ta- hansa riistää yksityiseltä. Tällä kertaa kohtasi puhumiskielto ulkomaalaista, mutta mitään takeita ei ole, ettei se ensi ker- ralla satu oman kansalaisen kohdalle.”

Savo-lehdessä pelättiin jopa Suomen kansainvälisen maineen puolesta: ”Kun hra Wicksell nyt palaa Suomesta, niin kaiketikin tuntuu hänestä siltä kuin olisi käynyt paljon idempänä, kenties Kiinassa asti. Ja siihen suuntaan hän tietysti myös puhuu meistä.”

Wicksellin sananvapaus ei kuitenkaan saanut kaikkien varauksetonta tukea. *Waasan Lehdessä* Wicksellin moraalit- tomat opinkappaleet jopa rivi- en välistä rinnastettiin samoi-

hin aikoihin murhasta kiinni jääneen kuuluisan puukko- junkkarin Matti Haapojan tapaukseen.

”Missä kaksi käsiwarta il- mestyy...”

Wicksellin kerrottiin luennol- laan todistaneen, että Suomi olisi jo tiheimmin asuttu maa maailmassa, kun ottaa huomi- oon ilmastojen ja maan hedel- mällisyyden. Yleisesti ottaen suomalaislehdistössä Wick- sellin huolta väestönkasvusta pidettiin hieman ”huwitta- wana” ja ”narrimaisena”. Työ- väenlehdistö, jonka piirissä myöhemmin vuosikymmeni- nä käsiteltiin ajoittain myös väestökysymystä, ei Suomessa Wicksellin vierailun aikaan ollut vielä syntynyt.

Pohjalainenkin pilaili Wicksellin kustannuksella: ”Joku irwihmmas tiesi ker- toa, että laiwassa, jossa oli her- ra tiedemies matkustanut, oli ollut kowin paljon wäkeä – ja siitä oli ollut se seuraus, että herra tohtori oli tullut siihen ikäwään huomioon, että tääl- lä Suomessa on liiaksi wäkeä. Moinen wäenpaisuminen on estettävä – ja siitä pidettävä luentoja.”

Erään erikoisen ja kauko- näköisen puolustuspuheen- vuoron Wicksellin ajatuksille tarjosi *Tampereen Sanomat*. ”Tämän waaran ehkäisemi- seksi olisi siis syntyneitten lukua wähennettävä, mutta millä keinoin? Yksi keino olisi se, jonka ensimmäinen antise- miitti (juutalaisten wastustaja) hänen majesteettinsa Hero- des osoitti, kun hän surmautti kaikki pienet juutalaispojat.”

”Wielä on toinenkin esi- merkki historiassa. Hänen ylhäisyytensä foinikilaisten ylijumala Moloch, nimittäin. Hän se ateriakseen hitkasi 400 rintalasta. Mutta muis- tettaissa kuinka nykyinen yli- jumala, Mammona, ei tyydy näin wähiin aterioiden, waan uhrikseen päiwittäin wettä tuhannen tuhansia täysikas- wuisia, niin on tämä esimer- ki pikemmin herra Wicksellin puolustukseksi.”

Muutamassa lehdessä Knut Wicksellin ajatuksia ruodit- tiin yksityiskohtaisemmin. *Savo-Karjalassa* arveltiin, että väestön lisääntyminen Poh- joismaissa ja Suomessa ei ole ongelma. ”Meidän maassam- me tarwittaisiin luonnollisista syistä kuusi kertaa suurempi wäestö [mikä tähän aikaan olisi tarkoittanut yli 14 mil- joniaa asukasta]. Me kyllä tarwitsemme jokaisen kelpo poikamme ja tyttäremme.”

Pohjalaisessa esiteltiin tar-

koin Malthusin teoria, jonka mukaan väestö kasvaa geometrisesti (1 – 2 – 4 – 8) mutta ravintovarot vain aritmeettisesti (1 – 2 – 3 – 4). “Myöhempi kansantaloudellinen tutkimus (Henry George, y. m. m.) on kuitenkin saattanut jotenkin selville, että Malthus on erehtynyt laskuissaan. Missä kaksi käsiwarta ilmestyy, siinä ilmestyy myöskin suurempi mahdollisuus elatuksen hankintaan.”

“Paitsi sitä on Malthuksen oppi missä sitä, esim. Ranskassa, on laajemmalla seurattu saattanut niin hämmästyttävää vähennystä wäenlisäyksessä että koko kansan tulevaisuus on uhan alaisena.” Wicksellin ehdottamista ehkäisymenetelmistä *Pohjalainen* tytytty mainitsemaan, että “niiden määränä ei ole kuolletta mitään elossa olevaa, waan estää eloa syntymästä”. Todennäköisesti painokanteen pelossa ei ehkäisymenetelmiä tämän enempää käsitelty.

Satakunnassa myönnettiin voimakkaan väestönkasvun jo aiheuttaneen ongelmia Englannissa. “Maanwiljelys ja muut elinkeinot eiwät samassa määrässä edisty. Luonnollinen seuraus on nälkä ja kurjuus.” Suomen oloihin kirjoittaja ei kuitenkaan uskonut Wicksellin oppien sopivan: “Tietysti me soisimme, että Suomessa olisi monta kertaa enemmän asukkaita. Meidän maassamme taidetaan lukuisien koskien warsille perustaa tehtaita, jotka kysyvät michiä ja naisia.”

Periferinen Suomi olikin muun Euroopan väestökehityksestä jäljessä. Esimerkiksi Ranskassa väestönkasvu oli pysähtynyt jo 1840-luvulla, mutta Suomessa asui vasta runsaat kaksi miljoonaa ihmistä. Tätä taustaa vasten Wicksellin ajatus Suomesta maailman tiheimmin asuttuna maana, luonnonolosuhteekin huomioon ottaen, kuulostaa vähintään erikoiselta.

Samalla kun Länsi-Euroopassa vuosisadan lopun *fin de siècle*n mukanaan tuoma seksuaalinen anarkia ja massa-yhteiskunnan synty olivat jo kovaa vauhtia muuttamassa vanhoja käsityksiä perheestä, väestöstä ja lisääntymisestä, vallitsivat agrarisessa Suomessa vielä sitkeästi vanhat käsitykset. Erityisesti kirkko käytti valtaansa tehokkaasti hyväkseen tuomien syntyvyyden säännöstelyn kristinopin vastaisena ja pyrkiin torjumaan jopa kaiken aiheesta käytävän keskustelun.

“Povi täynnä mustinta myrkyä”

Suomi-lehden Helsingin kirjeenvaihtaja esitteli Knut Wicksellin ajatuksia poikkeuksellisen neutraalisti. “Tuo

suurenmoinen wäen lisääntyminen, joka lähimmässä tulevaisuudessa alkaa käydä waaralliseksi ihmiskunnalle, on ollut mahdollinen kaikellaisten keksintöjen ja äärettömästi kehittyneen teollisuuden kautta. Mutta maan tuot-tawaisuudellakin on rajansa, ja nyt jo ei Euroopassa enää riitä oma wilja, waan täytyy sitä tuottaa Amerikasta ja Australiasta.”

Wicksellin mukaan yhteiskuntarauha niin valtioiden sisällä kuin niiden välillä pysyttiin takaamaan parhaiten, mikäli valtio kykeni ruokkimaan itse oman kansansa. “Liian tiheästi asutusta maasta antaa Kiina surkuteltawan esimerkin, siellä kun katowuoden sattuessa useita miljoonia ihmisiä kuolee nälkään. Euroopan pelastus tuosta waarasta tulee mahdolliseksi ainoastaan siten, että sen wäkiluvun lisääntymistä jo ajoissa koetaan rajoittaa.”

Lehden toimitus kuitenkin sanoutui irti kirjeenvaihtajansa kommentteista, ja muutamaa päivää myöhemmin lehdessä jatkettiin aiheesta jo kriittisempään sävyyn. Lehdessä oletettiin, etteivät Wicksellin teorit voi olla uskottavia, sillä niitä puolustamaan ei ollut asettunut yksikään varteenotettava tiedemies. Onkin totta, että vaikka Wicksell saavutti myöhemmin kansainvälistäkin suosiota kohoten merkittäväksi auktoriteetiksi taloustieteen parissa, eiwät hänen väestönkasvua koskeneet ajatuksensa saavuttaneet taloustieteilijöiden keskuudessa koskaan suurta suosiota. Historiaan Wicksell on jäänyt lähinnä monetarismien pohjatyön tekijänä ja John Maynard Keynesin innoittajana.

Knut Wicksellin persoona sai *Suomi*-lehdessä osakseen hyvin samankaltaista arvostelua kuin **Pentti Linkola** sata vuotta myöhemmin: “Hän rakastaa tawallansa palawasti ihmiskuntaa, mutta hänellä ei näytä olevan aawistustakaan niistä ihmishengen siweellisistä vaatimuksista, joita ilman ihmisrakkaus ja koko ihmiselämäkin, iloinensa suruinen, on kerrassaan arwoton.”

Vain *Savo*-lehdessä Wicksellin oppeihin suhtauduttiin miltei positiivisesti. “Onhan meillä lukuisa palkattu papisto, joka ympäri vuotta saarnaa: ‘lisääntykää ja täyttäkää maata!’ Opetetaanhan meillä uskontoa kodissa, kouluissa ja kirkkoissa jok’ainoalle ihmiselle ja ihmisen alulle. Ja on vuosisatoja opetettu. Eikö tämä kaikki riitä wastapainoksi yhdelle Knut Wicksellille, waikka hänellä olisi ollut woi täynnä mustinta myrkyä.”

“Tunnetaan niitä [ehkäisy] keinoja täällä maan sydämesäkin sangen laajalta. Eihän niitä tarwitse hyväksyä mui-

Knut Wicksellin muotokuva. Kuvassa on Knut Wicksellin muotokuva.

Knut Wicksell (1851 – 1926) oli ruotsalainen uusmalthusilainen taloustieteilijä, yhteiskuntafilosofi ja Lundin yliopiston taloustieteen professori. Wicksell on jäänyt historiaan erityisesti rahateorian kehittäjänä ja keynesiläisen talouspolitiikan pohjatyön tekijänä. Wicksellin vaikutus uusklassiseen taloustieteeseen sekä muun muassa ns. Itävallan ja Tukholman koulukuntien talousajatteluun on ollut merkittävä, mutta kansainvälisesti hän on jäänyt melko tuntemattomaksi. Wicksellin teoksia on käännetty ainakin viidelle kielelle. Häntä on usein pidetty virheellisesti sosialistina, mutta todellisuudessa hänen välinsä sosialisteihin olivat viileät, eikä hän ottanut merkittävästi osaa puoluepoliittiseen toimintaan. Wicksell oli myös tunnettu vapaa-ajattelija ja sananvapauden kannattaja.

denkaan eikä käyttä, mutta miks’ei niitä saisi tuntea?”

“Wiel’ uusi päivä meille koittaa woi”

Wicksellin tapaus synnytti myös jonkin verran jälkipyykkiä. Eräs tohtori O. F. Nordqvist irtisanottiin virastaan tämän käyttäytyttyä virkamiehen asemaansa nähden “wallan sopimattomasti” alapoliisimestaria kohtaan Wicksellin toisen esitelmän tilalle suunnitellun epävirallisen kokoontumisen yhteydessä. *Pohjalaisessa* julkaistiin pari viikkoa tapauksen jälkeen profetia: “Onpa wirastaeroituksia ja muita jälkinäytelmiä ollut tuon mainion tiedemiehen ja tohtorin mentyä isäinsä maahan. Waikea on wielä sanoakaan kuinka monta kertaa esirippu nousee ja laskee tuosta Wicksellin näytelmästä ja kuka kukkaskimpun perii.”

Vaikka maailman väestömäärä on Knut Wicksellin ajoista enemmän kuin nelinkertaistunut, ei väestönkasvukeskustelussa ole samassa ajassa päästy juurikaan eteenpäin. Väestönkasvun hidastuttua länsimaissa on ongelman painopiste siirtynyt kehitysmaihin. Epäkorrektin viitta on muuttanut muotoaan, mutta

se ei ole kuitenkaan väistynyt väestökeskustelun yltä. Monet sittemmin ilmaantuneet ongelmat, joista valtaosa voidaan tosin johtaa väestönkasvuun, ovat syrjäyttäneet väestökasvun julkisesta keskustelusta ja jopa ympäristöliikkeiden tavoiteohjelmista. 2000-luvun lehdistöä väestökasvun tuntu kiinnostavasta vielä vähemmän kuin Wicksellin aikana.

Ruotsissa Wicksell oli linkki vanhan ja uuden, konservatiivisen ja liberaalin välillä, aikana jolloin näiden välinen valtataistelu kävi Pohjolassa kuumimmillaan. Suomen historiaan ei Wicksellin vierailu kuitenkaan jättänyt merkittäviä jälkiä – kenties ajankohta oli Suomelle liian varhainen.

Selvää on, että ääriään myöten ylikansoiteltulta 2010-luvulta tarkasteltuna *Pohjalaisessa* muutamaa kuukautta Wicksellin vierailun jälkeen “Niitä näitä”-palstalla julkaistua sähkö saa jo mustan huumorin piirteitä. “Tohtori Knut Wicksellin wihamies. Perheen isä, jolla on 22 poikaa, kuuluu harvinaisuuksiin. Semmoinen mies elää Elberlingissä Tanskassa.

Nähtäväksi jää, kuka kukkaskimpun perii.

